

ATOMY

Instrukcja obsługi

Z chwilą, gdy nienawidzimy jakiegoś człowieka, nienawidzimy w jego obrazie czegoś, co tkwi w nas samych.

Hermann Hesse, Demian

Mowa nienawiści

Mowa nienawiści jest typowym przejawem, ale i typową konsekwencją funkcjonującej w przestrzeni publicznej przemocy strukturalnej i symbolicznej.

Liczne badania realizowane w kontekście polskim oraz międzynarodowym jednoznacznie wskazują na negatywne efekty tego zjawiska ujawniające się zarówno na poziomie społecznym, jak i jednostkowym. Jednocześnie eliminacja mowy nienawiści utrudniona jest ze względu na co najmniej kilka czynników, a w szczególności niejednoznaczność definicji, zaszytą w niej subiektywność odczuć oraz brak precyzyjnych kryteriów odróżniających ją od sformułowań drastycznych w formie i/lub wyrażających poglądy uchodzące za radykalne. W tym kontekście samo przeciwdziałanie mowie nienawiści uznawane bywa za ograniczanie wolności słowa i może przyczyniać się do utrwalania społecznych antagonizmów.

Na przestrzeni minionych dwóch dekad mowa nienawiści na dobre zadowolniła się w przestrzeni wirtualnej i mediach społecznościowych, nabierając tym większego impetu w okolicznościach pandemii Covid-19.

Wskazane trudności nie wykluczają jednak możliwości przeciwdziałania mowie nienawiści u jej źródeł, na przykład na szczeblu edukacji ukierunkowanej na poszerzenie kompetencji kształtujących kulturę demokratyczną oraz dialog międzykulturowy, choćby w odniesieniu do wytycznych formułowanych w tym zakresie przez Radę Europy. Nie wykluczają także możliwości dekonstrukcji lub kontestacji treści nienawistnych przy wykorzystaniu kontr-dyskursu opartego na przekazie pozytywnym i inkluzywnym. Nie wykluczają wreszcie bardziej zdecydowanych reakcji w przypadkach, w których wywoływane ryzyka społeczne i indywidualne, w tym te związane z podżeganiem do przemocy fizycznej lub przemocą fizyczną, stają się ewidentne.

O projekcie

Niniejsza instrukcja obsługi powstała w ramach projektu *Razem przeciwko mowie nienawiści* realizowanego przez Kraków, Lublin i Wrocław, polskich członków rodziny Miast Międzykulturowych we współpracy z kolektywem Good Company oraz Ośrodkiem Badań nad Przyszłością Collegium Civitas.

Założeniem projektu było wypracowanie wspólnej platformy komunikacji, a także metodologii wspierającej proces współtworzenia inicjatyw budujących wzajemną otwartość, zrozumienie i jedność, a tym samym przeciwdziałających mowie nienawiści. Proces objął prace diagnostyczne, analityczne i koncepcyjne, które bazowały na gruntownym rozpoznaniu sytuacji, indywidualnych wywiadach z działacz(k)ami, a także szeregu spotkań z ekspert(k)ami oraz mieszkańcami i mieszkankami Krakowa, Lublina i Wrocławia.

Celem instrukcji obsługi jest wyposażenie jej Czytelników i Czytelniczek w następujący zestaw narzędzi:

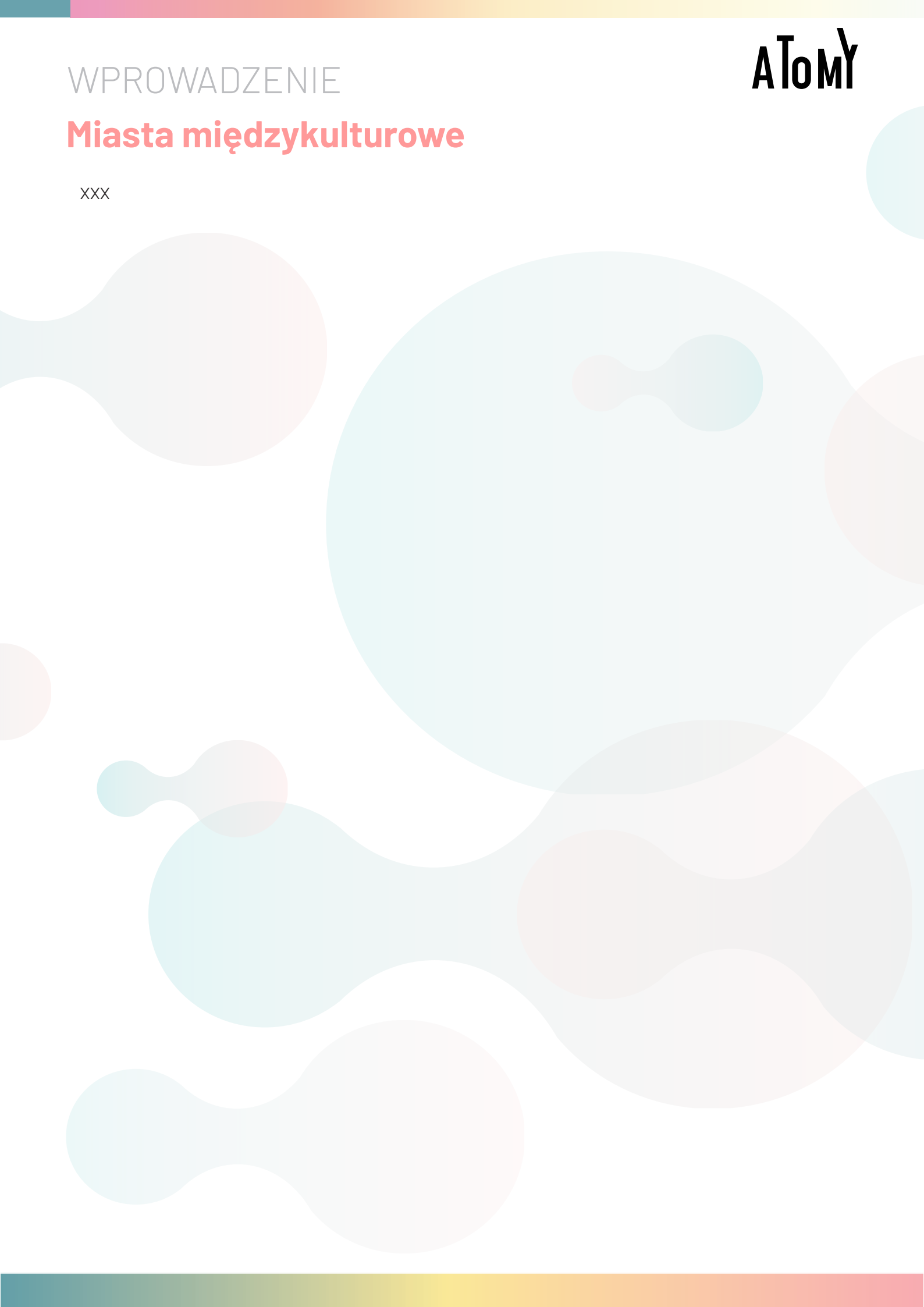
- (1) skrótową wersję diagnozy aktualnego stanu przeciwdziałań mowie nienawiści obejmującą podstawowe mechanizmy jej powstawania, typowe motywy jej funkcjonowania oraz garść rekomendacji praktycznych;
- (2) pakiet skorelowanych z diagnozą prostych pytań autodiagnostycznych, które pomagają ukierunkować i uporządkować myślenie o przeciwdziałaniu mowie nienawiści w miejscu zamieszkania Czytelniczki lub Czytelnika;
- (3) podstawowe wytyczne w zakresie posługiwania się wypracowaną w ramach projektu *Razem przeciwko mowie nienawiści* koncepcją A TO MY oraz stowarzyszonymi z nią komponentami komunikacyjno-graficznymi.

WPROWADZENIE

ATOMY

Miasta międzykulturowe

XXX

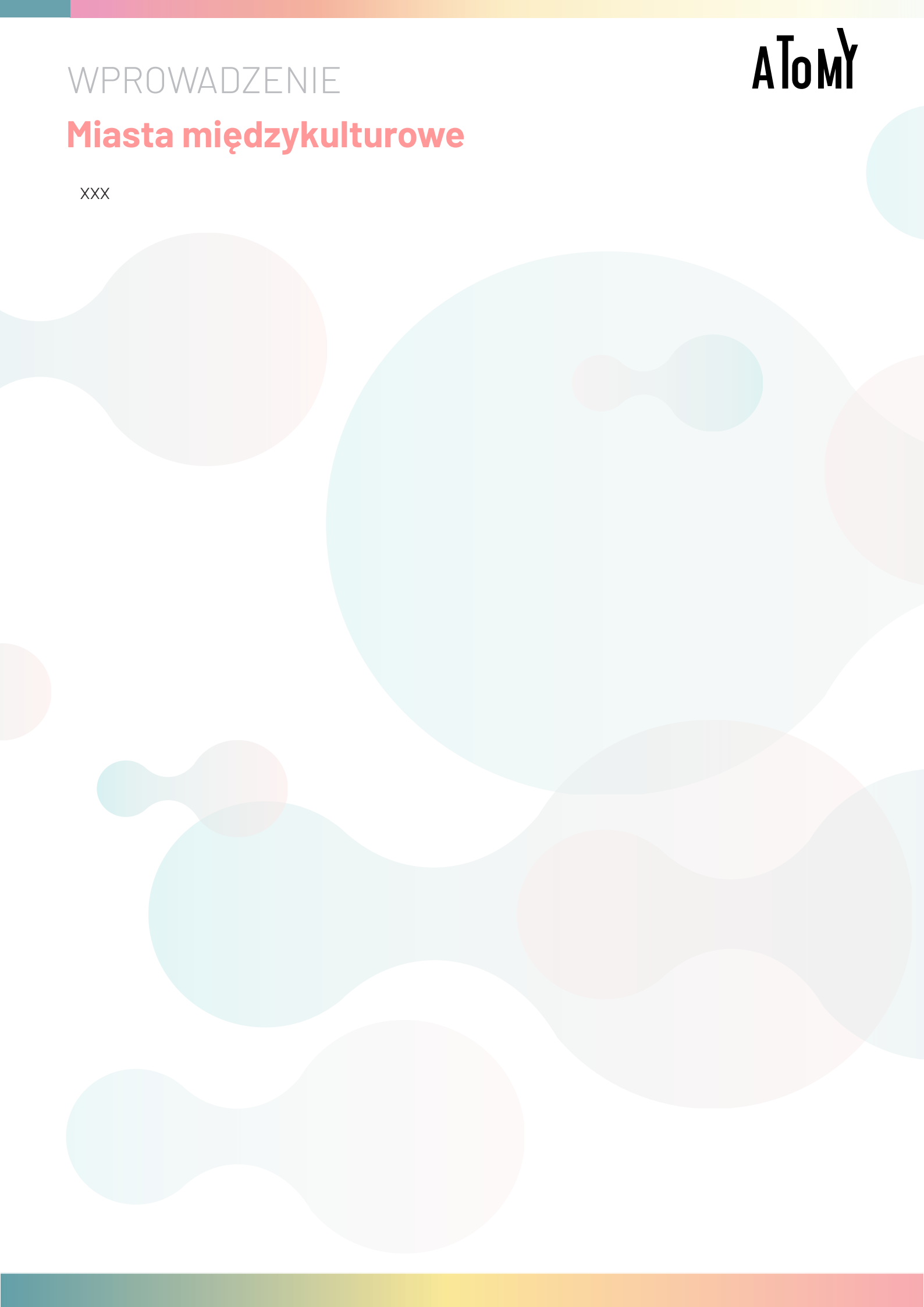

WPROWADZENIE

ATOMY

Miasta międzykulturowe

XXX

**A To My...
gotujemy razem!**

Spotkajmy się i poznajmy smaki
lokalnych kuchni!

Ułóż w te soboty przyjdź na rynek, odzień na
wielu prowadzonych przez naszych
miestzkalców stołkach poznasz
różnorodność smaki z całego świata...
obecnie od dawna w naszym mieście.

Zapraszamy!

Atomizacja i nienawiść

Dlaczego atomizacja? Atomizacja wynika z uznania inności za zagrożenie. Atomizacja prowadzi do uznania inności za zagrożenie. Atomizacja skłania do dalszej atomizacji w imię zapobiegania zagrożeniom. Atomizacja skłania do przeciwdziałania atomizacji poprzez dalszą atomizację w imię zapobiegania zagrożeniom. Nieunikniony efekt: więcej mowy nienawiści.

Brak otwartości na głos Innego. Nawet jeśli zgodzimy się, że życzliwość i otwartość na głos innego ma granice, to jednak wykluczenie tego głosu zamyka możliwość porozumienia. Usunięcie takie każdorazowo niesie za sobą groźbę ukrycia z pola widzenia problemu, który w istocie nie został rozwiązany. Ucieczka od bolesnej rzeczywistości niesie zaś groźby znacznie większe niż konfrontacja z nią. Dlatego tak ważne jest, by z kwestią mowy nienawiści zmierzyć się nie krótkowzrocznie pozbywając się problemu, ale długofalowo, mając na względzie rzeczywiste jego zaadresowanie.

Inność dziś w Polsce. Wielu z nas inność wydaje się zagrożeniem i zakwestionowaniem obowiązującego porządku symbolicznego, zakłóceniem strefy komfortu, przez co prowadzi do negatywnych reakcji. Oczekiwanie poprawności politycznej niejednokrotnie jedynie pogłębia rodzącą się frustrację. Jednocześnie konformistycznie ograniczona przestrzeń współczesnej debaty politycznej nie daje szans na uczciwe zaadresowanie faktycznych źródeł problemów socjo-ekonomicznych, których doświadczamy. Dlatego populistyczny radykalizm trafia dziś na podatny grunt.

Rozwiązania zrównoważone. Spójrzmy szerzej. Od niepamiętnych czasów wspólne spędzanie czasu, biesiadowanie przy jednym stole, prowadzenie codziennych rozmów i sporów miało moc obracania niepokojącej inności w przyjacielski dialog. Tak więc obok pytania o to, jak przeciwdziałać mowie nienawiści, stawiamy pytanie: dlaczego dobrze wiedząc, jak jej przeciwdziałać, wciąż tego nie robimy? Może warto zacząć tu i teraz. Kto pierwszy?

ATOMY

Główne mechanizmy powstawania mowy nienawiści

1.

W dobie narastających problemów z tożsamością, kultury strachu oraz społeczeństw ryzyka, nieoswojenie z innością prowadzi do poczucia zagrożenia, które w powiązaniu z deficytami komunikacyjnymi i emocjonalnymi znajduje ujście w nienawiści.

2.

Kontrast pomiędzy niejasnością kwalifikacji mowy nienawiści z jednej strony, z drugiej zaś radykalizmem etykietowania niepoprawności politycznej, prowadzi do pogłębiania niezrozumienia i narastania poczucia bezpodstawności wykluczenia.

3.

Polityczne i populistyczne zaprzęgnięcie motywów ideologicznych przez liderów i liderki opinii oraz życia publicznego, przez autorytety, polityczki czy influencerów, prowadzi do radykalizacji postaw i komunikacji wśród osób nie w pełni zsocjalizowanych, które łatwiej dają się uwodzić urokom czarno-białości.

4.

Bierność tych, którzy: (a) są przeciwni mowie nienawiści, ale z różnych powodów boją się zabierać głos w debacie publicznej; (b) tych, którzy po cichu kibicują mowie nienawiści, ale z różnych powodów krępują się zabierać głos w debacie publicznej; (c) są przekonani, że temat ich nie dotyczy; prowadzi do powstawania dogodnych dla rozkwitu mowy nienawiści okoliczności.

5.

Zapalczywe piętnowanie i zwalczanie mowy nienawiści z pozycji nieznoszącej sprzeciwu wyższości prowadzi do wypychania problemów do podziemia, a w konsekwencji tworzenia szklarniowych warunków do rozwoju postaw pełnych nienawiści, tym bardziej podatnych na radykalny dyskurs populistów.

Motywy związane z funkcjonowaniem mowy nienawiści

1.

Z mową nienawiści obcujemy przede wszystkim w trzech sferach: (a) w przestrzeni publicznej; (b) podczas bezpośrednich interakcji, w tym zwłaszcza podczas marszów czy manifestacji; (c) w cyberprzestrzeni.

2.

Ze względu na ewolucję znaczenia, metamorfozy postaw oraz brak dobrych metodyk badawczych wielkim problemem praktycznym jest określenie dynamiki występowania mowy nienawiści – statystyki obrazują bardzo wąskie spektrum zagadnienia, z kolei opinie w tym temacie są doskonale rozbieżne.

3.

Posługiwanie się mową nienawiści nie można już dziś przypisać do konkretnych grup, jak na przykład radykalne organizacje polityczne – przy rosnącym przyzwoleniu społecznym, zjawisko to wchłania i rozlewa się, trwale wpisując się w szeroką paletę dyskursów publicznych.

4.

Deklaracje polityczne dotyczące przeciwdziałania mowie nienawiści często rozpoznawane są jako fasadowe hasła, jednocześnie jednak praktyczne, lokalne projekty wdrażane przez osoby autentycznie w nie zaangażowane spotykają się z pozytywnym przyjęciem i zaufaniem.

5.

Projekty edukacyjne ukierunkowane na przeciwdziałanie mowie nienawiści u źródła jej powstawania bardzo dobrze sprawdzają się niemal wszędzie gdzie są realizowane, natomiast, niestety i mimo tego, ich wdrażanie wciąż nie ma charakteru systematycznego i systemowego.

Główne rekomendacje odnośnie przeciwdziałania mowie nienawiści

1.

Przeciwdziałanie mowie nienawiści nie powinno sprowadzać się do zakazywania i kneblowania mowy nienawiści, ponieważ w ten sposób nie rozwiązujemy problemu, tylko tracimy go z pola widzenia.

2.

W przeciwdziałaniu mowie nienawiści najlepiej sprawdzają się inicjatywy, które bazują na współdziałaniu wynikającym z dialogu oraz współodczuwania współodpowiedzialności za sprawy wspólne.

3.

Za mowę nienawiści łatwo jest piętnować nieletnich łobuzów, a trudniej prominentnych polityków czy charyzmatyczne liderki – w tym więc rzecz, by mieć odwagę nazywać rzeczy po imieniu wtedy, gdy mamy do czynienia z jawnymi i jednoznacznymi aktami nienawiści ze strony osób wpływowych, a tym samym odcinać ideologiczne zaplecze nienawiści.

4.

Zamiast poszukiwać kolejnych sposobów przeciwdziałania mowie nienawiści, dobrze sięgnąć po mnóstwo świetnie dopracowanych i sprawdzonych w praktyce rozwiązań, zwłaszcza edukacyjnych, które od lat wdrażane są na całym świecie, a następnie multiplikować je i integrować aż do poziomu systemowego.

5.

Jednocześnie – co nie stoi w sprzeczności z tworzeniem rozwiązań systemowych – należy decentralizować i deinstytucjonalizować codzienne przeciwdziałania mowie nienawiści, traktując tych, którzy próbują uciekać od współodpowiedzialności za przestrzeń wspólną, jak dorosłych ludzi.

Mapowanie

Nienawiść wobec kogo? Najczęstszymi ofiarami mowy nienawiści w Polsce są uchodźcy, muzułmanie, Romowie, Ukraińcy, Żydzi, osoby czarnoskóre oraz osoby identyfikujące się ze społecznością LGBT+. Prawie na pewno reprezentantki/-ci tych grup narażeni są na mowę nienawiści także w Twojej miejscowości. PrzyjrzyjMY się temu. ZastanówMY się, czy ze względu na specyfikę lokalną któraś z tych grup wyeksponowana jest na nienawiść w sposób szczególny. ZastanówMY się, czy w Twojej miejscowości nie ma jakichś nietypowych grup, które również mogłyby być ofiarami nienawiści? PamiętajMY, że coraz częściej mowa nienawiści wychodzi poza stereotypowe konteksty.

Mechanizmy i motywy. PrzyjrzyjMY się podstawowym mechanizmom, motywom i kontekstom towarzyszącym pojawianiu się mowy nienawiści w Twojej miejscowości, zarówno pozytywnym, jak i negatywnym. Czy potrafimy wskazać coś szczególnego, specyficznego dla Twojego miejsca zamieszkania?

Ludzie to wiedzą. Zdiagnozowanie sytuacji dotyczącej mowy nienawiści w Twojej miejscowości będzie łatwe, jeśli wsłuchaMY się w głos tych, w których ta mowa nienawiści jest wymierzona, tych, którzy starają się jej przeciwdziałać, ale także tych, którzy się nią posługują. Wszystko to jest na wyciągnięcie ręki.

Mapowanie

Mapa inicjatyw i projektów. PrzeszukajMY media społecznościowe i strony internetowe. SkontaktujMY się z osobami mającymi kontakt lub reprezentującymi wytypowane grupy najbardziej wyeksponowane na mowę nienawiści. UstalMY konkretne inicjatywy, projekty i organizacje zorientowane na przeciwdziałanie mowie nienawiści. Podobnie, zorientujMY się, czy istnieją inicjatywy, projekty i organizacje, które w zorganizowany sposób szerzą mowę nienawiści. SpróbujMY stworzyć ewentualną mapę wzajemnych powiązań i współprac, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Nie zapomnijMY o cyberprzestrzeni.

Bariery, deficyty i potencjały. SpotkajMY się z ludźmi i porozmawiajMY z nimi. Na podstawie naszych doświadczeń projektu *Razem przeciwko mowie nienawiści* możeMY powiedzieć, że bardzo pomocne są spotkania z aktywist(k)ami, ekspert(k)ami i innymi osobami zaangażowanymi w przeciwdziałanie mowie nienawiści. RekomendujeMY spotkania z mieszkankami i mieszkańcami Twojej miejscowości. RekomendujeMY spotkania z reprezentant(k)ami grup narażonych na mowę nienawiści. Byłoby świetnie, jeśli do dyskusji udałoby się włączyć także osoby, które... posługują się mową nienawiści – to już pierwszy krok do dialogu. ZaprośMY ich do wspólnego spojrzenia na sytuację z lotu ptaka. WsłuchajMY się w niuanse. ZdiagnozujMY bariery, deficyty i potencjały. Przy tej okazji spróbujMY także oszacować masę obojętności w Twoim miejscu zamieszkania, w tym także niejawnego wsparcia oraz przyzwolenia na mowę nienawiści.

Do dzieła! WykorzystajMY potencjały do zaproponowania systemowych i systematycznych rozwiązań, które odnosiłyby się do zdiagnozowanych barier i deficytów. Nie twórzMY nowych inicjatyw, jeśli nie jest to konieczne. Nie róbMY tego wszystkiego dla ludzi – róbMY to z ludźmi.

AToMY

Hejtometr: zagrożenia

KROK 1:

ustalMY i wskażMY grupy, które w Twojej miejscowości mogą być narażone na mowę nienawiści – zaznaczMY na hejtometrowym radarze wszystkie te grupy, podpisując ich nazwami poszczególne słupki

KROK 2:

teraz krok po kroku przejdzieMY przez proces autodiagnostyczny, który docelowo pozwoli nam odczytać sytuację każdej z tych grup na hejtometrowym radarze

Wobec każdej z grup zapytajmy, czy w Twojej miejscowości...

- powszechnie funkcjonują negatywne stereotypy na temat tej grupy? TAK NIE
- w przestrzeni publicznej pojawia się mowa nienawiści w tę grupę wymierzona? (np. bazgroły na murach) TAK NIE
- w przestrzeni publicznej dochodzi do obraźliwych ataków na tę grupę? (np. hasła podczas manifestacji) TAK NIE
- na lokalnych stronach, forach internetowych lub w mediach społecznościowych dochodzi do ataków na tę grupę? TAK NIE
- do prześladowania ze względu na stereotypy na temat tej grupy dochodzi w szkołach lub innych miejscach spotkań osób nieletnich? TAK NIE
- wpływowe lokalnie osoby publicznie posługują się mową nienawiści skierowaną wobec tej grupy? TAK NIE
- dochodzi do aktów agresji fizycznej wobec przedstawicieli/ek tej grupy? TAK NIE
- przedstawiciel(k)om tej grupy w kontekstach publicznych odmawia się ich praw? TAK NIE
- przedstawiciele i przedstawicielki tej grupy mają się do kogo zwrócić, kiedy padają ofiarą mowy nienawiści, i czy udzielana im pomoc jest adekwatna? TAK NIE

Każde TAK to jeden punkt na skali zagrożeń.

Hejtometr: integracja działań

KROK 3:

względem każdej ze wskazanych na poprzedniej stronie grup **określimy**, ile i jakie inicjatywy / projekty / organizacje w Twojej miejscowości już funkcjonują, by przeciwdziałać mowie nienawiści wobec tej grupy skierowanej lub by realizować działania włączające tę grupę w życie całej społeczności.

KROK 4:

porozmawiajmy z reprezentantami wyróżnionych inicjatyw / projektów / organizacji, by ustalić, jak działania podejmowane przez te podmioty przedstawiają się w odniesieniu do poniższej skali integracji działań:

- brak działań, działania nieskuteczne lub kontrskuteczne | brak świadomości wagi problemu - **0 PUNKTÓW**
- działania punktowe – pojedyncze efektywne projekty realizowane od czasu do czasu, w miarę możliwości i w miarę dostępności środków - **1 PUNKT**
- działania masowe, efektywne, realizowane przez jeden lub więcej podmiotów, ale niezintegrowane w spójny system, który zapewniałby stabilność, w tym finansową - **2 PUNKTY**
- kompleksowy system przeciwdziałania mowie nienawiści, uwzględniający co najmniej: (a) systematyczne działania edukacyjne; (b) platformę integracji i forum wymiany myśli dla podmiotów działających w danej sprawie; (c) stabilne i dobrze umocowane środowisko wsparcia - **3 PUNKTY**

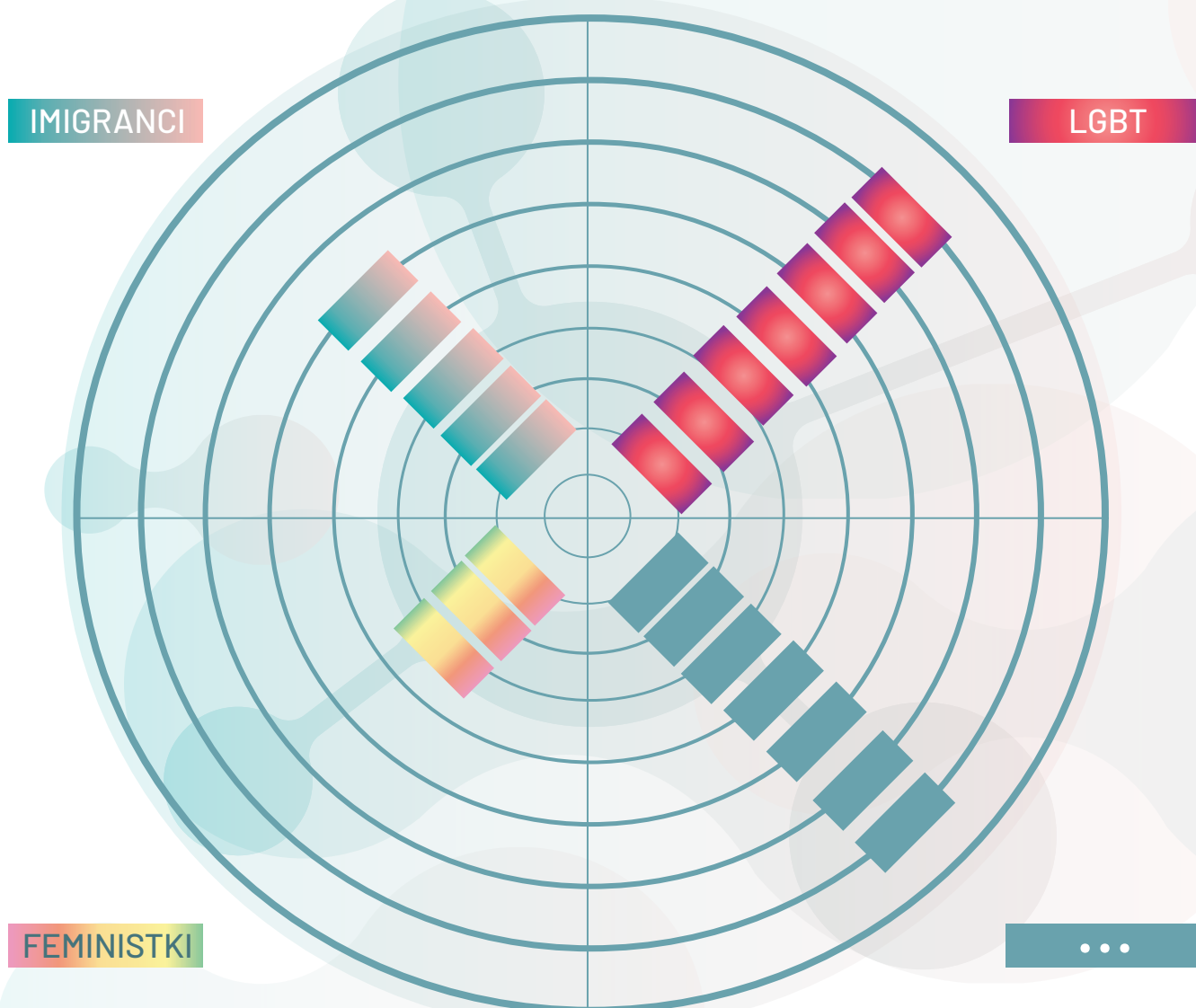
<input type="text"/>	- 2 x	<input type="text"/>	=	<input type="text"/>
wstawMY liczbę punktów ze skali zagrożeń		wstawMY liczbę punktów ze skali integracji działań		wartość na hejtometrycznym radarze

A teraz podsumujmy naszą diagnozę. Wobec każdej ze wskazanych na poprzedniej stronie grup od liczby punktów uzyskanych na skali zagrożeń odejmij podwójną liczbę punktów uzyskanych na skali integracji działań (każdy wynik mniejszy niż 0 interpretujemy jako 0).

Hejtometr: podsumowanie

KROK 5:

odczytajMY na hejtometrowym radarze, by wstępnie zorientować się, w których obszarach działania powinny zostać podjęte lub wzmocnione priorytetowo: im wyższy słupek przy danej grupie, tym bardziej palące jest zadanie przeciwdziałania przemocy wobec tej grupy – wynik jest oczywiście przybliżony i należy interpretować go intuicyjnie – ustalenie szczegółowej strategii działania oraz hierarchii zadań wymaga indywidualnej refleksji oraz uwzględnienia lokalnej specyfiki.

Atomy? A TO MY!

Głównym rezultatem projektu *Razem przeciwko mowie nienawiści* jest parasolowa koncepcja i znak A TO MY. Celem jej powstania nie było ani powołanie do życia kolejnego projektu, ani konkurencyjnej wobec istniejących koncepcji wizualnej, co wiązałoby się z dalszą atomizacją działań. Wręcz przeciwnie A TO MY mają deatomizować = atoMYzować = integrować pod wspólnym szyldem działania, które już się dzieją.

A TO MY to wspólna rama dla inicjatyw podejmowanych w obszarze zapobiegania mowie nienawiści, wzmacniająca ich widoczność. A TO MY to także wzorcowy, partycypacyjnie rozwijany proces współtworzenia okoliczności, w których przez działanie i wspólne doświadczanie ludzie pozornie sobie obcy budują wzajemne, pozytywne relacje.

Drogi Czytelniku, Droga Czytelniczko, korzystajMY z tego narzędzia do woli! KorzystajMY z kontaktów, przykładów i dobrych praktyk uwspólnianych na platformie A TO MY. WspółtwórzMY tę platformę. Atomy? Nie! A TO MY!

Najkrótszy przepis świata na przeciwdziałanie mowie nienawiści:

1. Nie zwalczajMY mowy nienawiści bezpośrednio. To antagonizuje.
2. UsuńMY przyczyny źródłowe – jedna po drugiej, budując wspólnotę.
3. PodpisujMY działania i sukcesy logiem:

A TO MY

Podaj dalej

Jeśli ta instrukcja obsługi wydała Ci się pomocna, możesz przyczynić się do kolejnego wymiaru atoMYzacji!

Obserwujemy bowiem nie tylko niedostateczną współpracę i integrację działań prowadzonych w danej miejscowości, ale także pomiędzy miejscowościami w całej Polsce, a tym bardziej w kontekście międzynarodowym. Możemy robić więcej razem, a co więcej, razem możemy więcej. Podzielmy się wszystkim, co udaje się Wam robić w Twojej miejscowości, by budować wspólnotę w szerszej perspektywie.

Nie konfrontujemy i nie zwalczamy. Budujemy zaufanie i integrujemy. Podaj dalej!

AToMY

PozostańMY w kontakcie: partycypacja@lublin.eu

A TO MY Instrukcja obsługi

Broszura opracowana w ramach projektu *Razem przeciwko mowie nienawiści*, wspólnego działania polskich członków rodziny Miast Międzykulturowych Rady Europy finansowanego z grantu Rady Europy, jest dostępna w całości bezpłatnie na licencji CC BY-SA 4.0.

Warszawa 2021

Opracowanie:
kolektyw Good Company oraz Ośrodek Badań nad Przyszłością Collegium Civitas

Opracowanie graficzne: Studio One

Jednostka odpowiedzialna:
Gmina Lublin z siedzibą w Lublinie
Plac Króla Władysława Łokietka 1
20-109 Lublin

Dokument powstał przy finansowym wsparciu Rady Europy.
Przedstawione w nim poglądy i opinie w żaden sposób nie powinny być traktowane
jako oficjalne stanowisko Rady Europy.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

MIASTA MIĘDZYKULTUROWE

ATOMY

